

Identitats literàries entre centre i perifèria

Hans-Ingo Radatz
Otto-Friedrich-Universität Bamberg

El tema que uneix les nou contribucions d'aquest monogràfic té alhora una vessant d'interès global i una altra més específicament catalana. En un moment històric en què les identitats nacionals, regionals i locals trontollen per la irrupció de la globalització en la vida quotidiana de tothom –sigui de forma virtual a través dels mitjans de comunicació i l'Internet, o sigui de forma ben concreta a través dels viatges tant com dels grans moviments migratoris dels nostres dies–, les identitats ja no es poden prendre com a fets inamovibles. La societat postmoderna ha pres consciència del fet que les identitats no creixen com a fenòmens naturals sinó que es construeixen i canvien cada dia de nou mitjançant els discursos que les acompanyen. És aquesta la vessant del tema que resultaria vàlida per a qualsevol literatura del segle XXI.

L'altra vessant, però, concerneix una particularitat de la literatura catalana: Vista des de la resta del món –incloent-hi la mateixa Espanya–, la literatura catalana sol ser considerada com un fenomen perifèric; una literatura dins d'una altra, l'espanyola. Això és degut al fet que, a nivell mundial, l'estat nació continua essent el marc de referència per antonomàsia i fora de la catalanofonia hi ha molt pocs que acceptarien la cultura catalana com a cultura de ple dret sense cap mena de supeditació sota la cultura "espanyola." D'aquesta configuració conflictiva entre visió externa i interna resulta que els nostres centres són al mateix temps (i vist de fora) les perifèries dels altres.

Cap a fora, els nostres centres s'esforcen per a sortir de la posició perifèrica respecte a la resta del món i hi entren en una competició diària; al mateix temps, però, han de vigilar que tal afany no resulti perjudicial o fins i tot insolidari respecte a la pròpia perifèria catalana, valenciana i balear. La nostra perifèria, per contra, fa allò que fan totes les perifèries i va mesurant les seves forces sobretot amb la ciutat gran del costat. Tanmateix, en la situació catalana s'hi observa una dialèctica particular segons la qual pot ser que els perifèrics competim amb el centre, però sense oblidar mai que, en cas de dubte, és el centre *nostre*. Contra els centres externs, en canvi, sempre hi haurà una solidaritat interna que es sobreposa sobre totes les querelles i animositat internes i que ens uneix contra una identitat espanyola sovint ressentida com a anivelladora i amenaçadora. Aquesta complexa dialèctica es troba reflectida en molts aspectes de la literatura catalana i, per tant, també en les contribucions que s'han reunit en el present volum.

Sara Antoniazzi ("L'altra Barcelona: viatges excèntrics fora ciutat") s'atansa al tema de la dialèctica entre centre i perifèria a través de tres llibres de viatge postmoderns en els quals el viatge ja no pretén ampliar l'horitzó tot descobrint llocs llunyans exòtics, sinó de descobrir allò més pròxim mitjançant la mirada professional i analítica de l'antropòleg: viatges a la perifèria de la ciutat i, alhora, de la identitat pròpia.

Carles Cortés ("De la perifèria al centre: reflexions sobre la llengua catalana de l'escriptora Isabel-Clara Simó" analitza alguns escrits de reflexió identitària i política de la gran autora alcoiana, la qual, oriünda de la perifèria de la catalanofonia però instal·lada professionalment al seu centre, Barcelona, ha anat lluitant sempre a favor de la unitat de la llengua i d'una relació dialèctica entre el centre i la perifèria que atribueix un lloc i una funció a l'un tant com a l'altre.

Artur Garcia Fuster ("Memòria col·lectiva i identitat a la Mequinensa de Jesús Moncada") tracta de la constitució d'una identitat local en un poble de la perifèria i hi aplica l'ideari de l'obra *La mémoire collective* de Maurice Halbwachs (1939) al

microcosmos mequinensà de Jesús Moncada.

Irene Mira Navarro (“Testimoni, escriptura i territorialització en Vicent Andrés Estellés”) observa com en l’obra de Vicent Andrés Estellés la concepció de la pàtria evoluciona des d’un plantejament en abstracte (‘Llibre d’exilis’, ‘La clau que obri tots els panys’) dels anys 50 cap a un plantejament molt més concret que es materialitza en fer referència al territori del País Valencià (‘Mural del País Valencià’) dels anys setanta.

Jordi Oviedo Seguer (“La identitat nacional en l’obra de Vicent Andrés Estellés: ‘una enaltida condició?’”) presenta el poeta Vicent Andrés Estellés en la seva faceta d’artífex d’una nova identitat valenciana i alhora catalana que sap combinar dialècticament la perifèria de Burjassot (el poble, la ruralitat, la infantesa) amb els dos centres València i Barcelona (la ciutat, la civilització, la maduresa) i una visió particular i pròpia de la catalanitat: del País Valencià i la seua relació amb Catalunya o amb els Països Catalans.

Adolf Piquer Vidal (“Identitats de frontera en la narrativa valenciana dels anys setanta. Entre el conflicte estètic i el compromís social”) dels moviments literaris durant l’època del tardofranquisme i el canvi de règim de l’Espanya dels anys setanta que resultà en la recuperació de la identitat a través de moviments de reivindicació nacional i lingüística.

F. Xavier Vall i Solaz (“La fonamentació existencial de la col·lectivitat”) encara el tema d’aquest volum des de la filosofia tot analitzant alguns autors catalans que, sense considerar-se plenament existencialistes, abordaren la qüestió nacional des de plantejaments en part existencials: Josep Ferrater Mora (Barcelona, 1912 – 1991), Humbert Pardellans (Sitges, 1914 – Jaca, 1968), Josep Maria Castellet (Barcelona, 1926 – 2014), Manuel de Pedrolo (L’Aranyó, 1918 – 1990), Maria Aurèlia Capmany (Barcelona, 1918 – 1991) i Joan Fuster (Sueca, 1922 – 1992).

Santi Vallés Casanoves (“L’obra identitària d’una revista literària: Taula de Lletres”) analitza el paper central que la revista *Lletres Valencianes* (1927-1930) va jugar en el moviment de represa identitària valenciana; a falta d’un moviment valencià comparable amb el Noucentisme català, la revista tractà d’aglutinar gran part de les aspiracions que a Catalunya s’havien aconseguit amb l’obra de la Mancomunitat.

Alaitz Zalbidea Berenguer (“El lèxic de Nicolau Primitiu Gómez Serrano en relació amb el seu ideari nacional. Un tast del vocabulari emprat al dietari Varia I (1934-1935)”) finalment analitza els dietaris de Nicolau Primitiu, bibliòfil valencià del segle XX, que va inventar el concepte de *bacavés* com a intent de superar les reticències onomàstiques de la catalanofonia perifèrica envers la denominació de “català” i que va lluitar a favor d’una “confederació bàleo-catalo-valenciana.”